

K R O N I K A

Doktorat honoris causa dla Profesora Milana Jelínka

14 października 2004 r. aula Uniwersytetu Śląskiego w Opawie zapelniła się po brzegi. W tym dniu bowiem uchwałą Senatu Uniwersytetu został przyznany tytuł doktora honoris causa jednemu z najwybitniejszych językoznawców czeskich, profesorowi Milanowi Jelínkowi. To wyróżnienie profesor Milan Jelínek otrzymał za pracę naukową w zakresie czeskiej stylistyki i standaryzacji oraz kodyfikacji języka czeskiego.

Laudację wygłosił doc. PhDr. Jiří Urbanec, CSc., kierownik Katedry Bohemistyki i bibliotekoznawstwa Wydziału Filozoficzno-Przyrodniczego, na którym w latach 1992–2001 prof. M. Jelínek pracował. Następnie odbyła się ceremonia wręczenia dyplomu doktorskiego, którego dokonał prorektor do spraw nauki, doc. PhDr. Rudolf Žáček, DrSc. Akt nadania tytułu doktora honoris causa, napisany tradycyjnie po łacinie, odczytał dr Artur Sommer, pracownik Instytutu Języków Obcych. W dalszej części prof. M. Jelínek wygłosił wykład na temat rozwoju i kodyfikacji języka czeskiego w XIX i XX wieku ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń zagrożenia rozwojem języka. Swoją uwagę poświęcił w nim głównie problemowi konfrontacji celów i błędów puryzmu językowego (wywodzącego się z dziewiętnastowiecznego tzw. brusiectwa) z wymogami swobodnego rozwoju języka, jego pełną demokratyzacją (poniżej podajemy obszernie fragmenty wystąpienia prof. Milana Jelínka, której język czeski „doczekał się” dopiero po 1989 roku*).

Warto tu dodać, że profesor M. Jelínek przyczynił się także do powstania Uniwersytetu Śląskiego w Opawie. Jak sam powiedział: „založit univerzitu v Opavě byl jeden z nejstarších návrhů na vysoké učení mimo Čechy, ale prvotní snahu prof. Höniga z Vysokého učení technického komplikovala po listopadu 1989 nedomluva s místními. Věci se hnuly teprve tehdy, kdy byla starost o vznik Slezské univerzity přenesena na Masarykovou univerzitu”.

Vývoj spisovné češtiny v 19. a 20. století jasně ukazuje na pochybenost puristického směru v jazykové kultuře. I když puristé měli na mysli prospěch spisovné češtiny, svými zásahy do její kodifikace i svou jazykovou kritickou činností jazyku škodili. Skutečnost, že čeština patřila v Evropě k jazykům, které byly vystaveny silné purifikaci, vysvětlujeme si nepřiznivou geopolitickou situací našeho národa. Až do roku 1918 byl náš kulturní život vystaven silným vlivům německým, a proto není divu, že se český purismus obracel zvláště proti germanizmům. Po zřízení samostatného státu sice nebezpečí postupné germanizace našeho jazyka sláblo (stranou ponechávám období 1938–1945), ale pokračující purismus byl živěn snahou zbavit se německých vlivů minulosti. „Čistý” jazyk měl posilovat sebevědomí Čechů.

Český purismus se dopustil několika základních chyb. První spočívala v tom, že často určoval germanizmy jen srovnáním češtiny s němčinou, a našel-li shodu obou

jazyků, vysvětloval je německými vlivy. Zapomínal přitom na značnou svébytnost české kultury do počátku 17. století a na nutnost důkladně prozkoumat dějiny češtiny až do tohoto období. K tomu nabádala historická škola Jana Gebauera, a proto ta také zaujala k puristickým snahám umírněné stanovisko.

Druhým omylem puristů bylo, že neodlišili germanizmy od evropeizmů. Značná část jazykových prostředků vymycovaných puristy měla svůj původ v klasických jazycích, ve francouzštině i v jiných západoevropských jazycích a do střední Evropy byla němčinou jen prostředkována. Tyto společné prostředky podávaly důkaz o kulturní pospolitosti Evropy, jejich potlačování vlastně zastaralo integrační proces, který je bezesporu pozitivní.

Třetí chybou puristického „napravování” jazyka bylo nerespektování úzu. Ze spisovného jazyka měly být vymýceny všechny germanizmy, i ty, které už srostly s domácí výrazivou. Znamenalo to ochuzování jazyka a v četných případech vytlačování prostředků stylově neutrálních prostředky knižními a archaickými. Prosazování takových náhražek za uzuální germanizmy nebo dokonce za pseudogermanizmy ovšem labializovalo spisovné povědomí uživatelů spisovné normy.

Čtvrtým omylem puristů bylo přesvědčení, že je možné místo germanizmů nabízet významové a stylově adekvátní synonyma. Ve skutečnosti se doporučované náhražky v mnoha případech lišily od nahrazovaných prostředků jak svým významem, tak stylem.

Pražský strukturalismus navrhl principy jazykové kultury, které se brzo osvědčily. Jejich účinnost ovšem brzdila politická situace v letech 1938–1945 a pak ideologické útoky proti strukturalismu po roce 1948. Přesto se tyto principy staly základem kultury spisovného jazyka už v době komunistického režimu a otevřeně byly uznány v období po roce 1989. Několik lingvistických konferencí pak bylo věnováno jednak prozkoumání účinnosti strukturalistických zásad, jednak jejich zpřesnění podle zkušeností z uplynulých desetiletí.

Na zakončení dodajmy, že przyznanie prof. Milanowi Jelínkowi tytułu doktora honoris causa była dla niego pełnym zaskoczeniem, ponieważ – jak się wyraził – „Člověk nepočítá s tím, že bude v pokročilém věku dostávat tituly. Odbyl jsem to si v šedesátých letech” XX wieku, a tym bardziej, że po zakończeniu pełnienia funkcji rektora Uniwersytetu im. T. G. Masaryka w Brnie uważał tę kwestię za zamkniętą. Tym czasem 81-letni czeski językoznawca został zaproszony na szczególnie ważną (również dla niego) uroczystość. Życzymy więc Panu Profesorowi nie tylko zdrowia, ale także dalszych tytułów akademickich.

VIVA ACADEMIA, VIVA PROFESORES!!!

Mieczysław Balowski, Opole

* Więcej informacji zawiera artykuł Ivana Augustina pt. *Čestný doktorát prof. Milana Jelínkovi*, zamieszczony w „Novinach Slezské univerzity”, roč. 10/2, s. 1–2, z którego zaczerpnąłem także fragmenty tekstu prof. Milana Jelínka.

VII Ogólnopolskie Dni Bohemistów w Opolu

VII Ogólnopolskie Dni Bohemistów odbyły się tym razem w Opolu i trwały od 25 do 27 kwietnia 2004 r. Zostały zorganizowane przez Katedrę Sławistyki Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Opolskiego przy współpracy Czeskiego Centrum w Warszawie, Ambasady Republiki Czeskiej, Ministerstwa Edukacji Republiki Czeskiej, Departamentu Współpracy Międzynarodowej MENiS, Wyższego Seminarium Duchownego w Opolu oraz Teatru im. Jana Kochanowskiego i Miejskiego Ośrodka Kultury w Opolu.

W pierwszym dniu rozstrzygnięto Konkurs Przekładowy i Literacki, w którym wzięli udział studenci ze wszystkich ośrodków bohemistycznych w Polsce. Na obrady konkursowego jury oprócz pracowników opolskiej bohemistyki przybyli lektorzy języka czeskiego i wykładowcy z Warszawy, Krakowa, Wrocławia, Torunia, Poznań i Katowic. Zwycięzcami przekładowych i filologicznych zmagani byli: w kategorii *prozy*: I miejsce – Kamila Szymańska z Krakowa, II – Jacek Orłowski z Torunia, III – Elżbieta Ćwiklińska z Torunia; w kategorii *poezji*: pierwszego miejsca nie przyznano, II – zajęła Marta Skibniewska z Warszawy, III – Dominika Katarzyna Gowik z Warszawy; w kategorii *eseju*: I miejsce przyznano Agnieszce Janiec z Warszawy, II – Magdalenie Jakubowskiej z Warszawy, III – Monice Mialik z Wrocławia.

VII Ogólnopolskie Dni Bohemistów zainaugurowano 26 kwietnia 2004 r. o godz. 10⁰⁰ w Auli Błękitnej Collegium Maius. Podczas uroczystego otwarcia wystąpili: prof. dr hab. Stanisław Kochman, dziekan Wydziału Filologicznego, prof. dr hab. Mieczysław Bałowski, pracownik Katedry Sławistyki oraz Monika Machová, sekretarz Ambasady Republiki Czeskiej. Oficjalnego otwarcia zaś dokonał Prorektor Uniwersytetu Opolskiego, prof. UO dr hab. Leszek Kuberski. Następnie odbyło się seminarium naukowe „Czeska literatura katolicka w latach 1945–1989”, którego celem było przybliżenie literatury katolickiej i trudnych losów jej twórców w powojennej Czechosłowacji. Swoje referaty przedstawili: Andrzej Babuchowski – redaktor „Gościa Niedzielnego”, tłumacz i popularyzator czeskiej literatury (*Wieża skowronka. Czeska poezja katolicka 1945–1989*), Aleksandra Pająk, absolwentka opolskiej bohemistyki, obecnie lektor języka polskiego na Uniwersytecie Karola w Pradze (*Poezja więzienna Jana Zahradnička »Dům strach« i »Čtyři léta«*) i Anna Piechuta również absolwentka Uniwersytetu Opolskiego, która omówiła twórczość księdza-poety Františka Daniela Mertha.

Po seminarium odbyło się otwarcie wystawy *Jan Ámos Komenský*, na którym z krótkim wykładem wystąpiła pani Kateřina Zdanowiczová, dyrektor Czeskiego Centrum w Warszawie, po nim zaś wręczono nagrody zwycięzcom konkursu przekładowego. Laureaci pierwszych miejsc otrzymali dokumenty uprawniające do wyjazdu na letni kurs Szkoły Języków Słowiańskich w Republice Czeskiej, ufundowane przez czeskie ministerstwo edukacji i kultury fizycznej.

Popołudniowa część programu odbyła się w Auli Wyższego Seminarium Duchownego w Opolu, gdzie goście i uczestnicy VII Ogólnopolskich Dni Bohemistów mieli okazję obejrzyć jednoaktówkę Václava Havla *Protest* w wykonaniu „Teatru Propozycji” Wyższego Seminarium Duchownego, program poetycki poświęcony poezji Miloša Doležala przygotowany przez studentki IV roku opolskiej bohemistyki, po którym rozpoczęło się spotkanie z poetą. Wieczorem w sali kameralnej Miejskiego Ośrodka Kultury studenci bawili się na koncercie grupy *Psychonaut* z Opawy.

Drugi dzień spotkań bohemistycznych rozpoczęła prezentacja przygotowana przez studentów III roku opolskiej specjalizacji bohemistycznej i uczniów III klasy Publicznego Gimnazjum nr 3 w Opolu, którzy wspólnie realizują projekt „Język czeski w gimnazjum – młodzi bohemiści uczą”. W tym dniu w programie znalazły się także: spektakl oparty na motywach sztuki Jana Drdy *Igraszki z diabłem* w Teatrze im. Jana Kochanowskiego i projekcja filmu *Zapomenuté světlo*. Uroczyste zamknięcie VII Ogólnopolskich Dni Bohemistów odbyło się w Sali Plafonowej Collegium Maius.

W dniach 25–27 kwietnia 2004 r. Uniwersytet Opolski gościł studentów z Warszawy, Krakowa, Wrocławia, Torunia, Poznań, Katowic, Szczecina i Bielska Białej, a także wykładowców i lektorów języka czeskiego, fascynatów nie tylko literaturą, ale także językiem czeskim.

Ogólnopolskie Dni Bohemistów są doskonałą okazją do zaprezentowania kultury czeskiej w polskich ośrodkach akademickich, wymiany doświadczeń, nawiązywania kontaktów między bohemistami z całej Polski. Trzeba pamiętać, że spotkania te towarzyszą konkursowi przekładowemu, który od wielu lat cieszy się coraz większym zainteresowaniem. Zatem do zobaczenia w przyszłym roku na Uniwersytecie Warszawskim, który będzie gospodarzem kolejnych Ogólnopolskich Dni Bohemistów.

Joanna Maksym-Benczew, Opole